

Централна библиотека на Българската академия на науките – минало и настояще

Силвия Найденова

Централната библиотека на БАН е първата научна библиотека в България. На 12 октомври 1869 г. в гр. Браила, Румъния, се основава Българското книжовно дружество (БКД) с неговата книжовна сбирка – Дружествената библиотека, със задачи да изгражда фонд от „всички книги, вестници и пр., които са излизали до сега и излизат на български“; „да прави сбирки от разни стари български и чужди книги, ръкописи, пари и други подобни знаменитости“; „да набавя списания, вестници и пр. на разни езици, от които ще има нужда за пълното извършване на своите действия и дела, както и такива, в които се говори основно за българския народ и отечество“ (Устав на БКД, 1869 г.).

За уредник на библиотеката е определен Васил Д. Стоянов – основател и деловодител на Дружеството. Поставя се начало на изграждане на библиотечния фонд. Постъпват първите дарения, направени от



научни институции и частни лица – славянските благотворителни комитети в Москва, Санкт-Петербург и Одеса, Парижкия комитет за безплатно изпращане на френски книги на славяни и румъни, Ст. Д. Тошковиц, проф. Николай Кужба, проф. Марин Дринов и гр. Установяват се първите международни обменни връзки с библиотеки в чужбина – Матица чешка, Киевската семинария, Британския музей, Краковската академия на науките, Сръбското научно дружество, Националната библиотека в Париж и гр. През юли 1879 г.

библиотеката и архивът на БКД се установяват в София. През 1947 г. библиотеката придобива права на депозитна библиотека за националната издателска продукция. Поставя се начало то на изграждане на специалните библиотеки към академичните институти. През 1949 г. Централната библиотека получава права на Научен институт на БАН. Съставя се централен географски ка-



Илюстрация от „Природна история на птиците“, т. 9, Париж

талог на периодичните сборници, публикувани у нас и в чужбина. През 1970 г. Централната библиотека получава статут на науч-

ноизследователски институт по библиотекознание, специална библиография и научна информация в областта на природните, ма-



тематическите и обществените науки. 80-те и 90-те години на XX в. дават нов облик на библиотеката, като постепенно библиотечните процеси се автоматизират. През 2003 г. се внедрява интегрираната автоматизирана библиотечна система ALEPH 500. Каталогизират се всички новопостъпващи библиотечни документи съгласно формат MARC 21 (Mashing Readable Catalogue 21) и AACR 2 (Anglo-American Cataloging Rules. 2 ed.). Започва обмен на данни с библиотеки в света – Конгресната библиотека на САЩ, Британската библиотека, Руската държавна библиотека, Центъра за дигитални информационни услуги в Израел и др. През 2004 г. започва ретроконверсия на библиотечни документи от фондовете на Централна библиотека, а през 2010 г. стартира четиригодишният проект „Ретроконверсия“ на фондовете на Централна библиотека – БАН и фондовете на специалните библиотеки, финансиран от фондация „Америка за България“. Бяха ретроконверсирани 285 000 библиотечни документа.

В продължение на 145 години Централна библиотека на Българската академия на науките изгражда многоотраслов фонд от българска и чуждестранна литература. Тя притежава уникални библиотечни документи, съсредоточени в 41 лични библиотеки

в 12 специализирани колекции, между които: 901 микрофилма на ръкописи (славянски и гръцки); 1677 микрофилма на гръцки, арабски, персийски, грузински, славянски ръкописи, 162 старогръцки печатни книги и т.н. Книгите се присъединяват към общия фонд или се съхраняват в подарените лични библиотеки на български учени, писатели, културни и други дейци, като Васил Д. Стоянов, Марко Балабанов, Никола Милев, Стоян Михайловски, Никола Сакаров, Феликс Каниц.

Сред многобройните уникални издания, разкрити в хода на изследванията, можем да представим следните:

Кондаковъ, Н. Исторія и памятници византийскія эмали, 1892 г.

Изборникъ Великого Святослава Ярославича 1073, 1880 г.

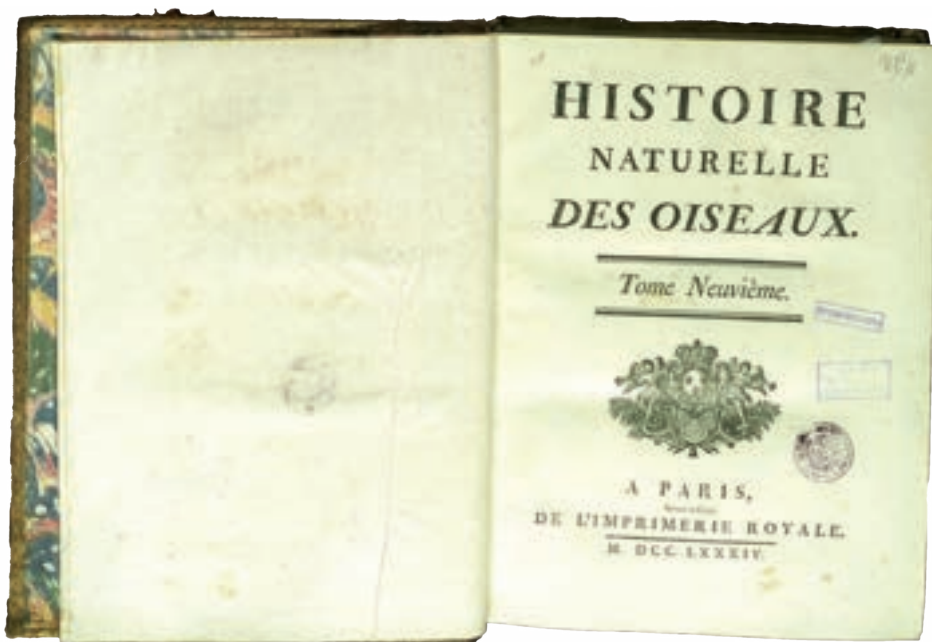
Чертковъ, А. Описание войны Великаго кн. Святослава Игоревича противъ болгаръ и хазаровъ в 967-971 годахъ, 1843

Патерикъ Киево-Печерска Лавра, 1702 г.

Калайдовичъ, К. Иоанъ Екзархъ болгарскій, 1824 г.

Интерес представлява книгата, отпечатана в Нюрнберг през 1713 г. Spons, J. Reisen durch Italien, Dalmatien, Griechenland and Morgenlaender, T. 1-2, и т.н.

Изданията от колекцията „Старогръцки печатни книги“, притежание на Централ-



на библиотека – БАН, са интересни поради факта, че са публикувани на няколко езика – гръцки, латински, немски, румънски. Най-много са книгите от XVIII и XIX в., но някои екземпляри са отпечатани през XVI или XVII в., а най-късните носят като година на отпечатване 1905. Става въпрос за съчинения с лингвистичен характер (напр. Речник на гръцкия език в три тома, издаден през 1837 г., и граматика), книги с църковен и религиозен характер (Псалтири, Кириакодромионът на Никифорос Теотокус от 1854 г. и др.), минеи. В колекцията също така се съхраняват множество месечници. Особено интересни са съчиненията с исторически характер, писани от Плутарх, Тукидид, Херодот, Ксенофонт, Лаоник Халкокондил, Георги Пахимер, Йоан Кантакузин, Никифор Вриений, Анастасий Библиотекар, Диодор Сицилийски, Лаоник Халкокондил и др., отпечатвани най-вече във Венеция през XVIII в. Могат да се отбележат също така трудовете на Дионисиос Фотинос „История на Дакия, сега Трансилвания, Влахия и Молдова, 1818, т. 1“ и „История на кралство Унгария“, и др. Както бе споменато, немалка част от книгите са печатани във Венеция, други във Виена, Смирна, Атина, Нюрнберг, Лайпциг, Хале.

Това, макар и кратко описание на старопечатните книги, съхранявани в ЦБ – БАН, показва колко важна е тази колекция за всеки заинтересован от историята на книгопечатането и разпространението на книжовна продукция в Европейския югоизток в посочения период. От тази гледна точка е повече от необходимо да се положат усилия за дигитализирането на това книжовно богатство, каквато е обичайната практика в европейските страни, за да стане то достъпно не само за изследователите, но и за широката общественост.

В подарената през 1930 г. библиотека на Феликс Каниц – унгарски археолог, етнограф, пътешественик, известен изследовател на бита, културата и археологията на Балканския полуостров, откриваме ранни книги на немски език от края на XVII в., като например Radics, P. v. Krains Chronist Freiherr Valvasor. Das Abbild eines Patrioten, 1693. От неговите пътеписи за Балканския полуостров особено ценно е тритомното съчинение Donau Bulgarien und der Balkan, публикувано в Лайпциг между 1875 – 1879 г.

Значителна част от библиотеката на Никола Начов, основно старопечатни книги, е дарена на Централна библиотека около 1930 – 1931 г. Тук намираме една от първите печатни български книги „Чудесата на



Илюстрация от „Красивите и странни птици по света“, Бостън, 1883 г.

Света Богородица“, преведена от Йоаким Кърчовски, издадена в Будапеща през 1817 г.; първото издание на Рибния буквар на Петър Берон, печатан в Брашов през 1824 г. Тук са повечето от учебниците на Неофит Бозвели, Иван Богоров и т.н. През 2014 г. се навършват 155 години от рождението на Никола Начов, оставил трайни следи в българската културна история. Всестранно надарена личност, един от последните енциклопедисти на Българското Възраждане, Никола Начов оставя богато и разностранно научно наследство.

Личната библиотека на Никола Милев – историк и общественик, автор на многобройни публикации по българска история, право и политика на балканските страни, съдържа над 830 заглавия – предимно на чужди езици. Сред тях са многобройни издания, публикувани в периода XVI – XVII в., като например: Folietae, Ubertus. Das causis magnitudinis imperii Turcici et virtutis ae felicitates turcarum in belis perpetuae, Rostoch, 1594. Текстът е на латински и е разказ за войната между Турция и Венеция. Изданието Demmler, D. Compagnes des russes dans la Turquie d’Europe

en 1828-1829. T. 1-2, Paris, 1854 е посветено на Руско-турската война от този период.

Колекцията на Марко Балабанов – юрист, политически и държавен деец, председател на XI обикновено народно събрание, действителен член на БАН, наброява 1100 тома. Голяма част са на гръцки език, богато илюстрирани издания на гръцките класици, а също и съчинения на френски език, библиографски уникати, ранни издания, чудесни образци на книгопечатането. Сред тях са: Tournefort, P. Relation d'un voyage de Levant, fair par order du roy, 1717; Delille, J. La paradise perdu. Traduit en vers francaices. T. 1-2, Paris, 1834 и др.

Интерес представлява личната библиотека на Стоян Михайловски, която се съхранява в Централна библиотека – БАН, наброяваща над 3000 заглавия. Тя е ценна поради факта, че е богата и разнообразна по съдържание, част от изданията са от 70-те, 80-те и 90-те години на XIX и началото на XX в., тогава когато започват да излизат първите издания на нашите класици. Сбирката съдържа художествена литература, религиозна, философска, историческа, езиковедска. Не на последно място представлява интерес и езиковото разнообразие на тази колекция.

Опазването на редките и ценни книги и осигуряването на неограничен достъп до тях се реализира чрез дългосрочна стратегия на Централната библиотека за представяне то чрез електронен каталог и дигитализация на това книжовно документално наследство. По този начин информацията ще стане достояние на всички читатели и потребители, които проявяват научен или познавателен интерес към безценните образци на художествена и научна литература.

Основната мисия на Централната библиотека на БАН е да обслужва българската наука, като съчетава традиционните и модерните технологии и услуги, и да се изгражда и развива като съвременен библиотечно-информационен център, свързан с всички подобни структури у нас и в чужбина. Водещите цели и задачи са неразривно свързани със стратегията за развитие на Българската академия на науките, с националните интереси и световните тенденции за опазване на култур-

но-историческото книжовно наследство и за информационно осигуряване на научните и приложни изследвания. Безспорен факт е, че през последните 10 години Централната библиотека на БАН се открие като методологично и технологично водеща библиотека в България. Днес тя е многоотраслова научна библиотека с отговорност за изграждане и организация на националния библиотечен фонд и за библиотечно-информационно обслужване с българска и чуждестранна литература и достъп до чужди бази данни в областта на математическите, физическите, химическите, биологическите науки, науките за Земята, техническите, хуманитарните и социалните науки. Централна библиотека организира и управлява академична библиотечна мрежа от 34 специални библиотеки на постоянните научни звена на БАН. Разгръщат се дейности за изграждане на академичен фонд за библиотечно-информационно обслужване на научния потенциал на БАН и страната. Този фонд в момента наброява 2 000 000 библиотечни единици. В единния фонд са включени уникални сбирки и библиотеки на български учени, писатели, общественици – подарени или закупени от Централната библиотека. Централна библиотека на БАН създава и поддържа международен книгообмен с 1012 чуждестранни научни институции от 64 страни.

Електронният каталог на Централна библиотека, наброяващ 500 000 библиотечни документа, е част от Сводния каталог на фондация НАБИС и е активен участник в електронното междубиблиотечно заемане, а чрез платформата DigiTool Централна библиотека направи и първата Дигитална библиотека, която наброява 700 старопечатни книги.

Всички тези проекти са осъществени благодарение на професионализма на библиотекарите. Библиотечно-информационната среда е максимално ефективна, когато функционира кооперативно, с равноправни в професионално отношение партньори. Ето защо Централна библиотека – БАН е повече от мотивирана да работи за израстването на българската библиотечно-информационна мрежа. ■